

KONEC VÁLKY – PRVNÍ DNY MÍRU

České Budějovice 1945

Fotografický dokument Jiřího Ployhara

Metropol
České Budějovice

Před třemi lety, v roce 2017, jsem navštívila výstavu fotografií Jiřího Ployhara v Muzeu fotografie a moderních obrazových médií v Jindřichově Hradci. Při prohlídce exponátů jsem si všimla v jedné vitrině sešitu s fotografickými kontakty, na kterých byly záběry z konce druhé světové války v Českých Budějovicích. Fotografie mě velmi zaujaly a oslovila jsem syna autora fotografií, kameramana Davida Ployhara, jestli by bylo možné fotografie jeho tatínka vystavit v Galerii Nahoře v Českých Budějovicích. A letos, v roce oslav 75. výročí konce druhé světové války, se přání stalo skutečností. Nebylo to jednoduché, negativy skenoval a retušoval David Ployhar a já jsem studovala historii konce druhé světové války v Českých Budějovicích a připravovala organizačně výstavu. Můj dík patří PhDr. Danielu Kováři ze Státního okresního archivu České Budějovice, který mi pomohl některé fotografie identifikovat.

Bohuslava Maříková

Tento projekt je spolufinancován Statutárním městem České Budějovice.
Na projektu se finančně podíleli synové Jiřího Ployhara, David a Jiří.

ISBN 978-80-906538-8-7

KONEC VÁLKY A PRVNÍ DNY MÍRU

V letošním roce oslavuje celý svět 75. výročí konce druhé světové války. Jaký byl konec války v Českých Budějovicích, představuje výstava fotografií českobudějovického rodáka, kameramana, režiséra a fotografa Jiřího Ployhara.

Poslední měsíce války byly pro České Budějovice velmi dramatické. Město zažilo od října 1944 do dubna 1945 několik náletů. Největší z nich, z března 1945, způsobil velké škody na lidských životech i majetku. K prvnímu hloubkovému útoku Spojenců na České Budějovice došlo 12. října 1944. Zasaženo bylo vojenské letiště. Dva největší nálety na strategické cíle města přišly koncem března 1945. První den, 23. března dopoledne, zaútočila americká letadla na seřaďovací nádraží a výtopnu. Druhý den, 24. března došlo k druhému náletu na město ze směru od Kleti. Bylo zničeno železniční zařízení a téměř dvě stě domů. Zasažen byl i Justiční palác, budova Jihočeského divadla, bývalý Gellertův dům v Lannově třídě, sídlo gestapa, a mnoho dalších. Těžce poškozeno bylo čtrnáct průmyslových závodů, např. Hardtmuthova továrna, Měšťanský pivovar, šroubárna, cvočkárna, továrna na cukrovinky Merkur, vozovna i dílna tramvajové dopravy. Dále Žižkovy kasárny, ulice Karla IV., Lannova třída, Pětidomí, Suché Vrbné, Havlíčkova kolonie a část města za výtopnou. Poškozeny byly tři statky a čtyřicet devět školních učeben. Na město bylo svrženo přes tři tisíce trhavých pum. V troskách zahynulo asi dvě stě dvacet lidí. Další nálet zažily České Budějovice 12. dubna 1945, kdy bylo ruským letadlem svrženo několik bomb na tabákovou továrnu a sedm bomb dopadlo do pískovny za Suchým Vrbným. 26. dubna bylo opět ruským letadlem zasaženo nádraží u Mladého. Ale blížil se konec války a porážka fašistického Německa.

V prvních květnových dnech roku 1945 došlo v Českých Budějovicích k ustavení jádra Krajského národního výboru (v zápisech nazývaný Revoluční národní výbor). Běh dalších událostí urychlilo Pražské povstání, které vypuklo 5. května 1945. Toho dne svojí činnost zahájil i Revoluční národní výbor v Českých Budějovicích. Do jeho čela byl na návrh velitele československých branných sil v jižních Čechách plukovníka Františka Vávry jmenován MUDr. Rudolf Bureš. Na českobudějovických domech se začaly objevovat československé prapory a navečer byl z věže radnice stržen hákový kříž. 5. května 1945 také skončilo na Českobudějovicku působení gestapa, ale ve městě byla silná německá posádka. MUDr. Bureš a František Vávra začali jménem Revolučního národního výboru s vojenským velitelem města generálem von Runge vyjednávat. Generál von Runge slíbil, že nedejde k žádnému vojenskému zásahu proti českému obyvatelstvu. Situace se ale začala komplikovat. Ustupující kolony Wehrmachtu a jednotky SS byly nebezpečné a střílely do oken domů i po lidech. Padlo několik občanů a ve městě bylo vyhlášeno stanné právo platné pouze tři dny. Dne 8. 5. vydal von Runge pokyn k odchodu německé posádky z města. Ve středu 9. května 1945, brzy ráno, opouštěly poslední německé vojenské jednotky a někteří civilisté konečně České Budějovice. Odpoledne téhož dne přivítaly České Budějovice v 17:30 sovětskou a ve 20 hodin americkou armádu. V pozdních nočních hodinách bylo s představiteli Revolučního národního výboru dojednáno oficiální slavnostní uvítání osvoboditelů na českobudějovickém náměstí, které se konalo 10. května 1945. Z oken radnice promluvili k jásajícímu davu generálmajor Vasilij Pavlovič Sokolovskij a velitel jednotek americké armády brigádní generál Morrill Ross. Nadšení z příjezdu osvoboditelů nemělo konce. Byly to první dny míru, na který lidé čekali dlouhých šest let.

Jiří Ployhar

(* 28. 3. 1927 České Budějovice – † 25. 3. 2009 Praha)

Jiří Ployhar patřil v uměleckých oborech, kterým se věnoval za dobu bezmála šedesátipětileté praxe jako kameraman, režisér, scénárista a fotograf, mezi špičku tvůrců své doby.

Studoval Státní grafickou školu v Praze v době, kdy na ní ještě působili klasikové české fotografie – Jaromír Funke a František Drtikol. Patřil mezi první studenty pražské FAMU. Byl žákem prof. Karla Plicky a brzy i jeho asistentem. Po absolutoriu, mezi roky 1950–1974, pracoval v Československém státním filmu i ve Studiu československého armádního filmu. V této době realizoval více než 100 dokumentárních filmů (Československo země neznámá, Afghánistán, Zápisník z Tibetu, Země pod křídly racků, Nekrvavá bitva – EXPO 58, Nemocnice v Tchonchinu, Chrámy věčnosti, ...).

Mimo vědecké a výukové filmy se podílel jako hlavní kameraman na celovečerních hraných projektech jako Bylo nás deset a Strakatí andělé.

S filmovou kamerou v ruce vyzkoušel těžký potápěčský skafandr i leteckou kombinézu. Natáčel z balonu, tryskového letadla i vrtulníku. Byl odborníkem na letecké snímání z helikoptéry a časosběrné snímání. Jeho speciálně vyvinutá sedačka umístěná vně vrtulníku, mu umožňovala prim ve stabilizaci obrazu snímaných objektů v té době. Vždy důkladný, spolehlivý, navyklý pracovat samostatně jako kameraman i režisér, bez obvyklých početných štábů.

Jeho profese několikrát zavedla Jiřího Ployhara do dalekých zemí. Poučen exotickými kraji se navracel oslavovat prostou, ale velebnou krásu domova.

Jeho obrázky se setkávaly s velikým úspěchem na výstavách, v kinech i TV celého světa. Na festivalech získal 36 hlavních ocenění. Například autorský film Československo s písničkou získal ve Francii Grand Prix – Zlatou Niké.

Díky „čistkám“ po okupaci v roce 1968 skončila práce Jiřího Ployhara u filmu, jeho jméno bylo vystříhováno z titulků.

Tzv. „normalizace“ se časem vyčerpávala a Jiří Ployhar se pak uplatňoval i pod svým jménem v oboru výtvarné a užité fotografie. Jeho tvorba se stávala součástí stálých expozic i aktuálních výstav. Práce byly reprodukovány v mnoha knihách, časopisech a publikacích.

Po politickém převratu byl v roce 1991 Jiří Ployhar plně morálně rehabilitován.

BOMBARDOVÁNÍ ČESKÝCH BUDĚJOVIC

23. - 24. března 1945

Poslední měsíce války byly pro České Budějovice velmi dramatické.

Město zažilo od října 1944 do dubna 1945 několik náletů.

Největší z nich, z března 1945, způsobil velké škody na lidských životech i majetku.

Na město bylo svrženo přes 3 000 trhavých pum.

V troskách zahynulo asi 220 lidí.

Matka čekající nálet v lesíku na Bídě.

Dům v Lannově třídě čp. 87/43 na rohu s ulicí Štítného, kde za druhé světové války sídlilo gestapo. V březnu 1945 ho zasáhla puma ze spojeneckého bombardéru.

Chelčického ulice po bombardování.

POSLEDNÍ DNY VÁLKY

Běh dalších událostí urychlilo Pražské povstání, které vypuklo 5. května 1945. Toho dne svojí činnost zahájil i Revoluční národní výbor v Českých Budějovicích.

5. května 1945 kolem 17. hodiny promluvili předseda Revolučního národního výboru MUDr. Rudolf Bureš a velitel čsl. branných sil v jižních Čechách plukovník František Vávra z okna radnice k občanům Českých Budějovic.

K odstranění hákového kříže z radniční věže došlo 5. května 1945 navečer.

Slavnostní výzdoba krámu modistky Matouškové, Biskupská ulice č. 1.

Sokol ve slavnostní uniformě na českobudějovickém náměstí.

Kanovnická ulice vyzdobená československými vlajkami.

VÍTÁNÍ SOVĚTSKÉ A AMERICKÉ ARMÁDY NA ČESKOBUDĚJOVICKÉM NÁMĚSTÍ, 10. května 1945

9. května přivítaly České Budějovice v 17:30 jednotky 86. gardové střelecké divize a jednu protitankovou brigádu 10. gardového střeleckého sboru pod vedením generálmajora Vasilije Pavloviče Sokolovského (1902—1953) a ve 20 hodin oddíl z 12. sboru 3. americké armády generála George Smith Pattona (1885—1945).
10. května dopoledne vítali osvoboditele občané města.
Byly to první dny míru, na které lidé čekali dlouhých šest let.

Američtí vojáci byli na slavnostně vyzdobeném českobudějovickém náměstí vítáni ženami a dívkami v krojích.

Setkání velitele jednotek americké armády brigádního generála Morrilla Rosse (vlevo) a sovětského generálmajora Vasilije Pavloviče Sokolovského (uprostřed) na českobudějovickém náměstí 10. května 1945. Doprovázel je plukovník František Vávra (vpravo).

Rozjásaný dav před českobudějovickou radnicí vítá osvoboditele.

SETKÁNÍ PŘEDSTAVITELŮ SOVĚTSKÉ A AMERICKÉ ARMÁDY NA ČESKOBUDĚJOVICKÉ RADNICI 10. května 1945

Po slavnostním uvítání osvoboditelů na náměstí pozvali představitelé města velitele obou vítězných armád na českobudějovickou radnici.

Brigádní generál Morrill Ross.

MUDr. Rudolf Bureš (uprostřed)

Generálmajor Vasilij Pavlovič Sokolovskij.

Přátelské setkání sovětských a amerických vojáků.

Sovětsí důstojníci a generálmajor Vasilij Pavlovič Sokolovskij (uprostřed) s plukovníkem Františkem Vávrou (vpravo) na českobudějovické radnici.

Brigádní generál americké armády Morrill Ross (vlevo uprostřed), pozdravován nadšeně občany, odchází za doprovodu plukovníka Františka Vávry (vpravo uprostřed) z českobudějovické radnice.

VOJENSKÝ POHŘEB PŘEDNOSTY SOUDNÍHO TRIBUNÁLU RUDÉ ARMÁDY STĚPANA FJODORoviČE DVORNIKOVA

15. května 1945 oznámil Revoluční národní výbor smutnou zprávu,
že byl zákeřně zavražděn důstojník Rudé armády při osvobození Českých Budějovic.

Představitelé města i veřejnost vzdali S. F. Dvornikovovi poslední poctu.

Auto s rakví zavražděného důstojníka Rudé armády projíždělo českobudějovickým náměstím.

ODCHOD NĚMECKÉ POSÁDKY A CIVILISTŮ Z ČESKÝCH BUDĚJOVIC

Dne 8. května 1945 ráno vydal generál von Runge pokyn k odchodu německé posádky z města. Ve středu 9. května 1945, brzy ráno, opouštěly poslední německé vojenské jednotky, ale i civilisté, České Budějovice. Nacistická armáda ujížděla před Rudou armádou do amerického zajetí.

Německá armáda spolu s civilisty před odjezdem z Českých Budějovic.

Odchod německých vojáků, ulice Na Sadech.

Po šestiletém válečném utrpení zbyly jen vojenské helmy.

SBĚRNÝ TÁBOR V SUCHÉM VRBNÉM

Po osvobození vzniklo na řadě míst v Československu na 500 různých „táborů“ soustřeďujících Němce, kteří měli být buď odsouzeni mimořádnými lidovými soudy, nebo odsunuti, či přiděleni na práce podle zvláštních dekretů, vydaných v roce 1945.

V táboře v Suchém Vrbném čekali Němci buď na soud, nebo na odsun z Českých Budějovic.

Zajaté Němce chodil do tábora stříhat holič.

ODSUN NĚMECKÝCH OBYVATEL Z ČESKÝCH BUDĚJOVIC V LETECH 1945 - 1946

Postupimská konference (17. 7. – 2. 8. 1945) a ústavní dekret prezidenta republiky Edvarda Beneše z 2. 8. 1945 zakončily období divokých odsunů. Začaly několikaměsíční přípravy na organizovaný odsun Němců. První transport z Českých Budějovic byl vypraven 24. ledna 1946 a poslední 21. listopadu téhož roku. Byl zajišťován nákladními vagony. Pouze část osob čekala na transporty ve sběrných táborech delší dobu, ostatní tzv. volní Němci byli soustředěni během 2—3 dnů před odsunem. Ve dvanácti transportech opustilo České Budějovice 5 433 osob. K povoleným zavazadlům o hmotnosti 50 kg si mohli vzít navíc i teplé prádlo, šatstvo, ložní prádlo, pokrývky a podušky, kuchyňské nádobí apod. Do tzv. dobrovolného odsunu 1. 9. 1945—15. 1. 1946 bylo zařazeno 2 030 Němců.

Část odsunutých Němců odcházela z Českých Budějovic pěšky. Lidé měli celý majetek v kufro nebo si ho vezli na vozíku.

Po německém obyvatelstvu zůstaly haldy oděvů.

Použitá literatura:

Jindřich Pecka: Na demarkační čáře
Jiří Zábranský, Jiří Šilha: Cíl České Budějovice
Encyklopedie Českých Budějovic

KONEC VÁLKY – PRVNÍ DNY MÍRU

České Budějovice 1945 / Fotografický dokument Jiřího Ployhara
Galerie Nahoře 10. 11. - 13. 12. 2020

Vydal: Metropol, České Budějovice, 2020

Koncepce katalogu a výstavy: Bohuslava Maříková

Texty v katalogu: Bohuslava Maříková, životopis autora Milan Fara

Fotografie: Jiří Ployhar

Grafické zpracování katalogu: H+B+M

Náklad: 300 ks

Tisk: Tiskárna Posekaný, Lannova 8, České Budějovice